

Kesit Akademi Dergisi

The Journal of Kesit Academy

ISSN: 2149 - 9225

Yıl: 5, Sayı:19, Haziran 2019, s. 52-59

Doç. Dr. Savaş ŞAHİN

Akdeniz Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları
Anabilim Dalı, savassahin@akdeniz.edu.tr

TÜRKMEN TÜRKÇESİNDE ÖLÜMLE İLGİLİ ÖRTMECE SÖZLER ¹

Özet

İnsan zihnine ölüm kavramı girdiğinde korku, irkilme, bu kavramı dile getirmekten kaçınma; bu kavramın insan zihninde yarattığı kötü düşünce sebebiyle endişe duygusuyla karşı karşıya kalır. İşte insanoğlu ölüm kavramını dile getirirken kötü düşüncelerden uzaklaşmak, bu kavramın zihinde yarattığı kötü etkiyi azaltmak için ölüm duygusunu ya da ölümle ilgili sözcükleri insanı duygusal olarak rahatlatmayı amaçlayan örtmece dediğimiz bir sözcüğü güzel, kulağa ve zihne daha hoş gelen sözcüklerle adlandırmaya çalışmıştır. Bu çalışmada Türkmen Türkçesindeki ölümle ilgili örtmece sözlerden olan deyimleri inceledik. Bunları da ölümden sonra kullanılan örtmece sözler, ölümün yaklaştığını ifade eden örtmece sözler, ölümden kurtulmayı ifade eden örtmece sözler, zamansız ölmeyi ifade eden örtmece sözler şeklinde sınıflandırdık.

Anahtar Kelimeler: 1. örtmece 2. ölüm 3. ölümle ilgili fiiller 4. Türkmen Türkçesi

EUPHEMISM WORDS IN TURKMEN TURKISH

Abstract

When he enters the notion of death in the human mind, a startle is avoided, even avoiding speaking this concept, because of the bad thought that this concept has created in the human mind. In order to reduce the bad effects of this concept in order to reduce the bad effects created by this concept in order to reduce the bad effect created by this concept in human mind, human beings tried to name a word which we call in euphemism in which aims to emotionally relieve the human being with the words cel nice bu and den better den. In this study, we have examined the

¹ Bu makale ASOS 2019 - 6. Uluslararası Filoloji Sempozyumu'nda sunulan bildirinin geliştirilmiş şeklidir.

idioms of death in Turkmen Turkish. These encapsulated verbs used after death, encompassing verbs expressing death approaching, euphemism which expresses rid of death, we have classified them as euphemism which expresses untimely death.

Keywords: 1. euphemism 2. death 3. verbs about death 4. Turkmen Turkish

Giriş

Ölüm; “bilinen dünya mesafeleri arasında bir yer değiştirmeden çok, bu anlamda bir yolculuktan çok temelde olana ve aslî kaynağa bir dönüştür. Aristoteles ve Hegel ölümü bir yolculuk kabul ederler ve bunun aynı zamanda bir başlangıç olduğunu da söylerler Mevlana “Bu yanda ölümdür ama, o yanda doğumdur.” diyerek ölümü yeniden doğuş olarak değerlendirir.” (Biray, 2013– 149).

“Ölüm kavramı 20. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak yapılan çalışmalarla (The Meaning of Death (1959) Edited by Herman Feifel; Robert Kastenbaum- Ruth Aisenberg (1972) The Psychology of Death vb.) psikoloji, sosyal psikoloji, davranışsal psikoloji gibi disiplinlerle ilişkilendirilmiş ve sonuçta *ölüm bilimi* (death science) de denilen *thanatology* bilimi profesyonel bir disiplin olarak doğmuştur. Ölümün incelenmesi ve araştırılması beraberinde dillerde var olan ölüm terminolojisinin ve ölümle ilgili söz varlığının araştırılmasını da getirmiştir” (Sağlık, 2018: 287).

“Bütün çaba ve direnişlerine rağmen ölümü yenemeyen, fakat geçmişten günümüze kadar geliştirdiği yöntemlerle ömrünü uzatmaya çalışan insanoğlu ölüm, defin ve defin sonrası ölüm sonrası hayat hakkında çok zengin bir inanış ve uygulama dünyası meydana getirmiştir. Türklerin ölümle ilgili inanış ve uygulamaları etkilerini hala güçlü bir şekilde sürdürmektedir.” (Aça, 2004:227). Ölümle ilgili geleneklerin çoğunun benzer olduğu halde dini, tarihi, coğrafi sebeplerle ölüm kavramıyla ilgili adlandırmaların, fiillerin, kelimelerin farklılıklar gösterdiği görülmektedir. Ölüm kavramı, Eski Türkçe döneminden beri kullanılan öl- fiili ve onun türemiş şekilleriyle ifade edilmiştir. “Caluson, yüksek seviyedeki insanlar için öl- fiili yerine uç- fiilinin kullanıldığını belirtir. Türkçenin tarihi dönemlerinden beri gerek mecaz anlamda gerekse türetme yoluyla ya da deyim yoluyla Türk düşünüş ve ifadesinin zenginliğini ortaya koyarak ölüm kavramıyla ilgili çok zengin bir kelime kadrosuna sahiptir: *adrl-*, *alkın-* “mahvolmak, yıkılmak”, *bar-* “ölmek, bu alemde başka bir aleme gitmek”, *geç-* “ölmek, bu dünyadan gitmek”, *gitmek* “ölmek, öbür dünyaya gitmek”, *başın al-* “başını götürmek, başını yemek”, *oza bar-* “göçüp gitmek, ölmek” (Kocasavaş, 2000:77-95).

İslam inancında dünya ruhun göç edeceği ahirete olan hazırlık, bir imtihan yeri olarak görülür. İnsan bedeninin teslim edileceği anın bir diğer deyişle ölüm karşısında hissettiği çeşitli korku ve endişelerden kurtulmak, kendisini ruhen rahatlatmak için, ruhun saf ve temiz olarak gideceğini düşündüğü diğer alemler için ölümü de bir nevi huzura kavuşma, bedeni gerçek sahibi olan Allah’a teslim etme olarak görürler. Bu nedenle zihinde ölüm tasarlandığı zaman ölümün dille ifadesi de güzel adlandırmalarla, örtmece dediğimiz (bir şey hakkında güzel söz söyleme, iyi, uğurlu söz söyleme) sözcüklerle ifade edilir. “Kültür, dil, inanç sistemimiz gibi

kişisel özelliklerimiz ölümü algılayışımızı, ölüme karşı tutum ve tepkilerimizi belirler.” (Zorlu vd. , 2018:40). “Çekici bir anlatım özelliği taşıyan, genellikle gerçek anlamından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış kelime öbeği” (Topaloğlu 1989:55) olarak tanımlanan deyimlerde Türk kültürünün ölümü algılayışının en güzel dil örneklerini görürüz.

“Özellikle ölüm kavramının *taşınmak, yolculuğa çıkmak, başka bir boyuta geçmek ve sevdiklerine kavuşmak* şeklinde somutlaştırılması örtmeceli kullanımda sıkça başvurulan bir yöntemdir.” (Çabuk, 2015:146). Örtmece'nin “euphemism”; “Bir şey hakkında güzel söz söyleme, iyi, uğurlu söz söyleme” (Aksan 1998:98), uygunsuz, sert, patavatsız ifadelerin daha müphem, yumuşak ve dolambaçlı olanlarıyla değiştirilmesi, korku veren ve hoş olmayan konulardan kaçınmak için kullanılan veya tabu sayılan kelimelerin yerine kullanılan kelime veya kelime grupları, utandırıcı veya zor durumda bırakıcı olacağı düşünülen ifadelerin yerine kullanılan zararsız ifadeler, nesnelere söz edildiğinde doğacak korku, ürkme, iğrenme gibi duyguların, kötü izlenim ve çağrışımların önlenmesi amacıyla yönelen ve dillerde rastlanan bir değiştirme olayıdır şeklinde birçok tanımı yapılmıştır. “Örtmece, anlam değişmediği halde algılamayı değiştirmeye yönelik bir anlatım tarzıdır.” (Demirci, 2008:22-23).

“Ölüm sözcüğü, Anadolu'daki Türkmenler arasında da fazla kullanılmaz. Ölüm kavramı yerine *Hakk'a yürümek, gerçeklere kavuşmak, kalıp değiştirmek, sır olmak, emaneti teslim etmek, Cemâl'e ve Didâr'a kavuşmak*, gibi deyimler kullanılır. Ölüm yerine *A... göçtü, A... hakka yürüdü* kavramları kullanılır.” (Çakır, 2014:209). Yine Anadolu'da bunlara ek olarak “*emrihak vaki olmak, ahiret yolcusu olmak, ecel şerbetini içmek, günü dolmak, ömrü vefa etmemek, ömür defterini kapatmak, vadesi dolmak, adres değiştirmek, ahrete intikal etmek, dünyasını değiştirmek, dar-ı bekaya irtihal etmek, dünyaya veda etmek, ebediyete geçmek vb.*” (Türkmen, 2009:134) gibi deyimlerle ölüm kavramı ifade edilmeye çalışılmıştır. Türkmenistan Türkmenleri de ölmek yerine *ayrılmak “ölmek”, aradan çıkmak “ölmek”, can bermek “canını kurban ederke ölmek”, gaydış bolmak “yok olmak, ayrılmak, ölmek”, gutarmak “ölmek”, ötmek “ölmek” vb.* (Şahin, 2019:288-289) fiilleri kullanır.

Bu çalışmada Türkmen Türkçesindeki ölümle ilgili örtmece sözler Kıyasova ve arkadaşları tarafından hazırlanan Türkmen Diliniñ Düşündürişli Sözlüğü, M. Y. Hamzayevin redaktörlüğünde hazırlanan Türkmen Diliniñ Sözlüğü, S. Altayev ve arkadaşlarının redaktörlüğünde hazırlanan Türkmen Diliniñ Frazеologik Sözlüğü adlı eserler taranarak tesbit edilmiştir. Örtmece sözler birleşik sözcüklerle, türemiş isimlerle, kısaltmalarla, yansıma sözcükler, deyimler, ikilemeler vb. yollarla yapılır. Biz de bu çalışmada ölümle ilgili olan sözlerin deyim olanlarını tespit ettik.

1. Ölümünden Sonra Kullanılan Örtmece Sözler

acal atına münmek “ecel atına binmek” — dünyasını değiştirmek, ölmek, vefat etmek.

acal camın içmek “ecel kadehini içmek” — ecel şerbeti içmek, vefat etmek, ölmek.

acal donunu biçmek “ecel donunu biçmek” — yok etmek, ortadan kaldırmak, öldürmek.

acal donunu geymek “ecel donunu giymek” — dünyasını değiştirmek, vefat etmek, ölmek.

acal meyın içmek “ecel şarabını içmek” — ecel şerbeti içmek, vefat etmek, ölmek.

acal yetmek "eceli gelmek" – ömrünü tamamlamak, ölüm anı gelip çatmak, ölmek üzere olmak.

ak parça don-kepen geymek

amanadını tabşırmak "emanetini vermek" – emanetini teslim etmek, ruhunu teslim etmek, ölmek, vefat etmek.

aradan çıkmak – dünyasını değiştirmek, vefat etmek, ölmek.

ay-günü batmak "ay günü batmak" – hayata gözlerini yummak, vefat etmek, ölmek.

baş goymak "baş koymak" – canından geçmek, gurban bolmak, ölmek.

can bermek "can vermek" – can vermek, vefat etmek, ölmek.

canını bermek "canını vermek" – vefat etmek, ölmek.

can cesetden çıkmak "can cesetten çıkmak" – can vermek, vefat etmek, ölmek.

can cesetten gitmek "can cesetten gitmek" – can vermek, vefat etmek, ölmek.

canı cöven ekmege gitmek "canı mısır ekmeğe gitmek" – canı çıkmak, ölmek.

can köymek "canı yanmak" – can vermek, vefat etmek, ölmek.

caya salmak "toprağa koymak" – can vermek, vefat etmek, ölmek.

çiragıň öçmek "çirası sönmek" – en sevdiği insanın ölmesi, ölmek.

çiragi öçüp barmak "çirası sönmek" – en sevdiği insanın ölmesi, ölmek.

çiragi öçmek "çirası sönmek" – en sevdiği insanın ölmesi, ölmek.

dünyä bilen hoşlaşmak "canı ile vedalaşmak" – dünyaya gözlerini yummak, vefat etmek, ölmek.

dünyäden el yuvup gitmek "dünyadan el yıkayıp gitmek" – çocuk sahibi olamadan vefat etmek, neslini devam ettirecek kimsesi olmadan ölmek.

dünyäden ötmek "dünyadan geçmek" – dünyaya gözlerini yummak, vefat etmek, ölmek.

dünyäden geçmek "dünyadan geçmek" – dünyaya gözlerini kapamak, vefat etmek, ölmek.

gara yere duvlanmak "kara toprağa karılmak" – vefat etmek, ölmek.

gara yere dudlanmak "kara toprağa karılmak" – vefat etmek, ölmek.

gatap galmak "sertleşip kalmak" – susuzluktan, soğuktan helak olmak, ölmek.

gaydış bolmak "dönmek" – ölmek

gelmeze gitmek "gelmeze gitmek" – yok bolmak, ölmek.

göz yummak – hayata gözlerini yummak, vefat etmek, ölmek.

göz açıp gitmek – dünyadan mutsuz ayrılmak, dünyadan acı çekerek ayrılmak.

gözi yumulmak "gözü yumulmak" – vefat etmek, ölmek.

göz yummak "göz yummak" – vefat etmek, ölmek.

gözi bağlı guş dey uçup barmak "gözü bağlı kuş gibi uçup varmak" – vefat etmek, ölmek.

gurban bolmak "kurban olmak" – kurban olmak, bir kimse veya bir şey için kendini feda etmek, vefat etmek, ölmek.

güm bolmak "kaybolmak" – boşu boşuna ölmek, hiç uğruna ölmek, kaybolmak.

güme gitmek "kaybolup gitmek" – boşu boşuna ölmek, hiç uğruna ölmek.

gümüni dartmak – boş yere yok olmak, boşu boşuna ölmek, hiç uğruna ölmek.

gümüni tapmak – boş yere yok olmak, boşu boşuna ölmek, hiç uğruna ölmek.

gül ömri solmak "gül ömrü solmak" – vefat etmek, ölmek.

günüň yaşmak "güneşi batmak" – hayata gözlerini yummak, vefat etmek, ölmek.

hak öyüne barmak "hake evine varmak" – Hakk'a yürümek, Hakk'a kavuşmak, Hakk'ın rahmetine kavuşmak, vefat etmek, ölmek.

hak öyüne yetmek "hake evine ulaşmak" – Hakk'a yürümek, Hakk'a kavuşmak, Hakk'ın rahmetine kavuşmak, vefat etmek, ölmek.

hazan urmak "hazan vurmak" – kötülüğe maruz kalmak, belâya uğramak, helâk olmak, ölmek.

heläk bolmak "helak olmak" – helak olmak, bir şeyin kurbanı olmak, ölmek.

laş bolmak "leş olmak" – ölmek, canı çıkmak, gebermek.

mat bolmak "mat olmak" – ölmek.

müdimi uka gitmek "sonsuz uykuya gitmek" – ebedî uykuya yatmak, vefat etmek, ölmek.

ömür tanapı kesilmek "ömür halatı kesilmek" – ölmek, hayata gözlerini yummak.

ömür tanapı gırılmak "ömür halatı kırılmak" – ölmek, hayata gözlerini yummak.

ömri ahır bolmak "ömrü son bulmak" – ölmek, vefat etmek.

öz acalıña ölmek "kendi eceliyle ölmek" – eceliyle ölmek.

panıdan geçmek "faniden geçmek" – dünyaya gözlerini yummak, vefat etmek, ölmek.

panıdan bakıya göçe-göç bolmak "faniden bakiye göç göç olmak" – dünyaya gözlerini yummak, vefat etmek, ölmek.

panıdan bakıya göçmek "faniden bakiye göçmek" – dünyaya gözlerini yummak, vefat etmek, ölmek.

panıdan ötmek "faniden geçmek" – dünyaya gözlerini yummak, vefat etmek, ölmek.

peymanası dolmak “kadehi dolmak” – ruhunu teslim etmek, vefat etmek, ölmek.

pida bolmak “feda olmak” – bir şey uğrunda canından geçmek, feda olmak, ölmek.

pida etmek “feda etmek” – bir şey uğrunda canını vermek, canını feda etmek, ölmek.

reyhanı solmak “reyhanı solmak” – ölmek.

ruhu göçmek “ruhu göçmek” – dünyadan göçmek, vefat etmek, ölmek.

vepat bolmak “vefat etmek” – vefat etmek, hayatını kaybetmek, dünyasını değiştirmek, ölmek.

yalancı bilen hoşlaşmak “yalancı ile vedalaşmak” – hayata gözlerini yummak, vefat etmek, ölmek.

yaş üstünden gitmek “yaş üstünden gitmek” – çocuğunu doğuramayıp ölmek, çocuk doğururken vücudunda büyük hasarlar meydana gelerek ölmek.

yaş üstünden ölmek – çocuğunu doğuramayıp ölmek, çocuk doğururken vücudunda büyük hasarlar meydana gelerek ölmek.

yer düşek bolmak “toprağa düşek olmak” – ölmek, vefat etmek.

yeriñ goynuna girmek “toprağın koynuna girmek” – ölmek, vefat etmek.

yer düynemek “toprağı ziyaret etmek” – ölmek, vefat etmek.

yere dulanmak “toprağa dolanmak” – ölmek, vefat etmek.

yere girmek “toprağa girmek” – yok olmak, ölmek.

yıldızı süynmek “yıldızı südürmek” – Ölmek, can vermek.

2. Ölümün Yaklaştığını İfade Eden Örtmece Sözler

ay-günü dolmak “ay günü dolmak” – eceli gelmek, ölüm vakti yaklaşmak.

çukuriñ gırasında durmak “çukurun kenarında oturmak” – bir ayağı çukurda olmak, yaşayacak çok az zamanı kalmış olmak, ölüm vakti yaklaşmak.

gabriñ gırasında oturmak “mezarın kenarında oturmak” – bir ayağı çukurda olmak, yaşayacak çok az zamanı kalmış olmak, ölüm vakti yaklaşmak, ölmek üzere olmak.

demiñi sanap yatmak “nefesini sayıp durmak” – ölmek üzere olmak, ölüm vakti gelmek, ölecek durumda yatmak.

dilden-ağızdan galmak “dilden ağızdan kalmak” – ölüm döşğinde sessiz sedasız yatmak, ölmek üzere olmak, dünyaya gözlerini kapayacak duruma gelmek.

doğan günüñ ölmek “doğduğu günde ölmek” – anasından doğduğu gün ölmek, ölümün soluğunu ensesinde duymak, her an ölümü beklemek, ölüm korkusu ile dolu olmak.

kazası dolmak – eceli yetmek, vadesi dolmak, ölmek.

iki ayağını çukura sokup oturmak — bir ayağı çukurda olmak, yaşayacak çok az zamanı kalmış olmak, ölüm vakti yaklaşmak, ölmek üzere olmak.

iki ayağını göre sokup oturmak — bir ayağı çukurda olmak, yaşayacak çok az zamanı kalmış olmak, ölüm vakti yaklaşmak, ölmek üzere olmak.

iki egninden dem almak “iki ciğerinden yapışmak” — nefes alması zorlaşmak, ölmek üzere olmak.

ölüm yassığında yatmak “ölüm yastığında yatmak” — Ölüm döşeğinde yatmak, ölmek üzere olmak, son anlarını yaşamak, çok ağır hasta olmak.

sanağlısı dolmak “hesabı dolmak” — vadesi yetmek, vadesi gelmek, eceli gelmek, ölüm vakti gelmek, ömrü sona ermek.

acal yetmek “eceli gelmek” — ömrünü tamamlamak, ölüm anı gelip çatmak, ölmek üzere olmak.

acal yakañdan tutmak “ecel yakasından tutmak” — vadesi yetmek, ölüm anı gelip çatmak, ölmek.

3. Ölümünden Kurtulmayı İfade Eden Örtmece Sözler

acalña hovlukmak — ölümünden kurtulmak

canı eline govuşmak “canı eline kavuşmak” — ölümünden kurtulmak, kefeni yırtmak.

çukuriñ gırasından gaytmak “çukurun kenarından dönmek” — kefeni yırtmak, ölümünden dönmek, yakayı kurtarmak, ağır bir hastalık veya kötü bir durumdan kurtulmak.

4. Zamansız Ölmeyi İfade Eden Örtmece Sözler

göz açıp gitmek “göz açıp gitmek” — Gözü açık gitmek, gerçekleşmesini çok istediği bir dileğine erişmeden ölmek.

biacal ölmek “vakitsiz ölmek” — vaktinden önce ölmek.

bivagt aradan çıkmak “vakitsiz ölmek” — vakitsiz ölmek.

SONUÇ

Ölüm kavramı ve dildeki ifadeleri kültürden kültüre değiştiği görülür. Bazı dinler ölümü bir son olarak değil, yeni bir hayatın başlangıcı olarak görürler. Bir dilde “uygunsuz, kaba, kötü, müstehcen, iğrenç, yakışsız, utandırıcı, nahoş, korku veren veya sıkıntıya sokan” bir çağrışıma sahip kelime veya kelimeler örtmece sözlerle ifade edilmektedir. Bu çağrışımı engellemek için “müphem, yumuşak, dolambaçlı, zararsız” gibi ifadelerle başvurulur (Çabuk, 2015:137).

Türkler ölümü ruhun bir göç olduğunu, ruhun tekrar dirileceğini düşündüğünden olsa gerek ölümün sonlandığını bildiren deyimlerde *düynemek* “kutzal bir yeri ziyaret etmek”, *münmek* “binmek”, *içmek*, *geymek* “giymek”, *girmek*, *süynek* “sünmek” *ötmek* “geçmek”, *gitmek*, *göçmek*, *geçmek*, *barmak* “varmak”, *batmak*, *dolmak* hareket fiillerinin sık kullanıldığı

görüldür. Ölümün yaklaştığını ifade eden örtmece sözlerde *dolmak, durmak, oturmak, yatmak, galmak, dolmak, gırılmak, kesilmek gibi* durağanlığı, hareketin bittiğini ifade eden fiiller kullanılmıştır. insan zihni ölümle, hareketsizliği durağanlığı eş tutmuştur. Ruhun öbür dünyaya göç etmekten kurtulmasını ifade eden deyimlerde bitme ifade eden fiiller; ruhun öbür dünyaya göç edeceğini yani ölümün bittiğini ifade eden fiillerde ise hareket fiilleri sıklıkla kullanılmıştır. Türkmenler arasında doğum gibi ölüm de kutsaldır. Yeni doğan çocuklarına, bu dünyadan göçüp giden ölümlerinin ardından çeşitli törenler yaparlar. Ölünün arkasından *hazan* "hazan", *heläk* "helak" ve *lüş* "leş" gibi çok az sayıda olumsuz anlamda ölmeyi ifade eden sözcükler kullanılmıştır. Öldükten sonra ve ölümün yaklaşmasını ifade eden sözcüklerin sayısının oldukça fazla olduğu görülmektedir.

KAYNAKLAR

- Aça, M. (2004). Tıva Türklerinin Ölüm ve Defin Sonrası "Destan Anlattırma" Geleneğinden Türkiye Türklerinin Ölüm ve Defin Sonrası Bazı İnanış ve Uygulamalarına, Tika, I. Uluslararası Türkoloji Sempozyumu., S.227-233. Kırım:Ocaq Matbaası.
- Altayev, S. & Açilova G. & Gücükov S. (1976). Türkmen Diliniñ Frazеologik Sözlügi, Aşgabat:İlim Neşiryatı.
- Biray, N. (2013). Mahtumkulu'nun Şiirlerinde Ölüm Teması, Bengü Bitig, Ahmet Bican Ercilasun Armağanı, Ed. Bülent Gül, 101-107, Ankara:Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- Çabuk, A. Ç. (2015). Türkçedeki Örtmece Sözlerin Oluşum Yolları, Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 4, Sayı 5, S.136-160.
- Çakır, R. (2014). Türkmen Cenaze Törenlerindeki Ritüeller ve Söylenen Alkışlar: Türkmenistan Örneği, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırmaları Dergisi, C.70, S.205-227.
- Demirci, K. (2008). Örtmece Kavramı Üzerine, Milli Folklor, Yıl 20, Sayı 77, S.21-34.
- Hamzayev, M. Y. (1962). Türkmen Diliniñ Sözlügi, Türkmenistan SSR İlimler Akademiyasınıñ Neşiryatı, Aşgabat.
- Hökelekli, H. (1991). Ölüm ve Ölüm Ötesi Psikolojisi, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı3, c.3, S.151-165.
- Kocasavaş, Y. (2000). Türkçenin Tarihî Dönemlerinde Ölüm Kavramının İfadesi, İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, c.29, S.77-111.
- Kıyasova G. & Geldimıradov A. & Durdıyev H. (2016). Türkmen Diliniñ Düşündirişli Sözlügi, II Tom, Aşgabat:İlim.
- Şahin, S. S. (2018). Türkmen Türklerinde Ölüm:Geleneksel Uygulamalar ve Söz Varlığı, Modern Türklük Araştırmaları Dergisi, c. 15, S.285-306.
- Türkmen, S. (2009). Türkçedeki Örtmece Sözler, Karadeniz Araştırmaları, 6(23), Güz, S.131-140.
- Zorlu, F. & Ünübol Hüseyin (2018). Ölüm ve Ölmekle İlgili Çok Yönlü Değerlendirme Envanterinin Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması, Anadolu Psikiyatri Dergisi, 19-2, S.39-46.